

Labodnica. („Kalhas“.)

Dramatična študija v enem dejanju.

Ruski spisal A. Čehov.

O s e b e:

Vasilij Vasiljič Svetlovidov, komik, oseminšestdesetleten starcc.

Nikita Ivanič, šepetalec, starcc.

Dejanje se vrši v gledišču na deželi, po noči, po predstavi. Prazen oder v gledišču srednje velikosti. Na desno vrsta neozaljšanih, preprosto iztesanih vrat, držecih v toaletne sobe; leva stran in globel odra je napolnjena s pohištvom. Sredi odra leži prevržen stolec. Noč. Temno.

I.

Svetlovidov (v opravi Kalhasa, s svečo v roki, pride iz oblačilnice ter se glasno smeje).

Svetlovidov. Raca na vodi! Ta pa ta! V oblačilnici je zaspal! Predstava se je že davno končala, vsi so zapustili gledišče, jaz pa sem zaspal tu tako mirno. Oh, stari hren, stari hren! Pravcati stari pes! Tako si se ga očitvidno navlekel, da si sede zaspal! Pаметен človek! Hvala ti, mati! (Kriči.) Jegorka! Jegorka, zlodej! Petruška! Zaspala sta, zlodeja, nasrkala sta se ga, sto zlodejev in ena čarovnica! Jegorka! (Dvigne stolec, sede nanj ter postavi svečo na pod). Ničesar ni moči slišati. Zgolj odmev mi odgovarja . . . Jegorka in Petruška sta dobila od mene danes za vdanost vsak svojo zaušnico — niti s psom ju sedaj ne najdeš . . . Odšla sta, podleža, ter gledišče bržkone zaprla . . . (vrti glavo). Pijan sem! Uf! Koliko sem danes radi te predstave zлил vase vina in piva, moj Bog! Po vsem životu me peče, in v ustih čutim dvanajst jezikov . . . Zoprno . . . (odmor). Neumno . . . Napil se je stari bedak, a sam ne ve, radi česa . . . Uf, moj Bog! . . . V križu čutim bolečine, v glavi mi šumi in me mrazi, toda v duši mi je hladno in temno kakor v kleti . . . Ako ti že zdravja ni žal, pa bi naj prizanesel vsaj svoji starosti, glumač Ivanič . . . (odmor). Starost . . . Zvijaj se, kakor hočeš, delaj se hrabrega, kakor ti je drago, in uganjaj burke, toda svoje življenje si preživel . . . Osem-inšestdeset let mi je prošlo, dragi moji! Ne vrneš jih . . . Vse je že izpito iz steklenice, in komaj nekoliko kapljic je še ostalo na dnu . . . Ostala je sama usedlina. Tako . . . Taka je ta stvar, Vasilij . . . Hočeš-nočeš, toda enkrat bo le treba odigrati ulogo mrtveca. Mati-smrt ni več daleč za gorami . . . (zre predse). Na odru sem

prebil petinštirideset let, toda gledišče, zdi se mi, vidim sedaj po noči prvič . . . Da, prvič . . . Pa je tudi zanimivo . . . (stopi k vhodu). Ničesar ni moči videti . . . Nu, šepetalčeva hišica se vidi nekoliko . . . tam-le ono s črkami opremljeno ložo, podstavec . . . vse ostalo pa je — tema! Črna jama brez dna, pravcata gomila, v kateri se skriva smrt . . . Brrr! . . . hladno je! Iz dvorane piha veter kakor skozi dimnik . . . Evo, kje je najprimernejši kraj klicati duhove! Neprilično, da zlodej poberi . . . Kar mravljinici mi gomaze po hrbtu . . . (kriči) Jegorka! Petruška! Kje sta, zlodeja? Gospod, kaj da imam že zopet ime nečistega duha v ustih! Oh, moj Bog, otresi se že enkrat teh besed, odreci se pijančevanju, saj si že star in umreti bo treba . . . Ljudje v starosti oseminšestdesetih let hodijo k maši ter se pripravljajo na smrt, a ti? . . . O, Bog! Nečiste besede, pijan obraz in ta glumaška oprava . . . Kar zoprno mi je gledati to! Pojdem čimpreje, da se oblečem . . . Neprilično! Saj ko bi človek presedel vso noč tukaj, utegnil bi od strahu umreti . . . (Gre k svoji oblačilnici; med tem pa se iz oblačilnice na koncu, v globeli odra, prikaže Nikita Ivanič v beli ponočni suknji).

II.

Svetlovidov (zagledavši Nikito Ivaniča, zakriči od groze ter se umakne nazaj). Kdo si ti? Čemu? Koga ti? (cepeta z nogami). Kdo si ti?

Nikita Ivanič. To sem jaz, gospod!

Svetlovidov. Kdo si ti?

Nikita Ivanič (se mu počasi bliža). To sem jaz, gospod! Šepetalec Nikita Ivanič . . . Vasil Vasiljič, to sem jaz! . . .

Svetlovidov (omahne onemogel na stolec, težko sope ter trepeče po vsem životu). Moj Bog! Kdo je to? To si ti . . . ti, Nikituška? Čemu si ti tukaj?

Nikita Ivanič. Jaz tukaj prenočujem v oblačilnici. Gospod, bodite tako dobri, ne povejte tega Alekseju Tomiču, veste! Boljše se ne prenočuje nikjer, verjemite mi, gospod!

Svetlovidov. Ti, Nikituška . . . Moj Bog, moj Bog! Klicali so nas šestnajstkrat, prinesli tri vence in dokaj drugih reči . . . vse je bilo nekako zamaknjeno, toda niti ena duša ni zbudila pijanega starca ter ga odpeljala domov . . . Jaz sem že star, Nikituška . . . Imam oseminšestdeset let . . . Bolan sem! Moj slabotni duh je utrujen . . . (omahne šepetalcu na roke in joče). Ne odhajaj, Nikituška . . . Star sem, onemogel, umreti bo treba . . . Strašno, strašno! . . .

Nikita Ivanič (nežno in spoštljivo). Čas je, Vasil Vasiljič, da greste domov.

Svetlovid. Ne pojdem! Jaz nimam doma — nimam, nimam!

Nikita Ivanič. Moj Bog! Že ste pozabili, kje prebivate!

Svetlovidov. Nočem iti tjakaj, nočem! Ondi sem zopet sam... Nikogar nimam, Nikituška, ne sorodnikov, ne starke, niti otrok... Sam sem kakor veter na polju... Umrem, in nihče se me ne bo spominjal... Strašno mi je biti samemu... Nikogar nimam, ki bi me segrel, me božal in me pijanega položil v posteljo... Čigav sem? Komu sem jaz potreben? Kdo mene ljubi? Nihče me ne ljubi, Nikituška!

Nikita Ivanič (skozi solze). Občinstvo vas ljubi, Vasil Vasiljič.

Svetlovidov. Občinstvo je odšlo in sedaj spava; pozabilo je svojega glumača! Ne, nikomur jaz nisem potreben, nihče me ne ljubi... Nimam žene, niti otrok...

Nikita Ivanič. Ehe, o čem žalujete...

Svetlovidov. Saj sem vendar človek in sicer živ človek, kateremu se pretaka v žilah kri, ne pa voda. Plemič sem, Nikituška, odličnega rodu... Predno sem zašel v to jamo, služil sem pri vojaki, pri topničarjih... Kakšen fant, lep človek, kakšen vrl, smel, živahen človek sem bil! Moj Bog, kam se je dejalo vse to? Nikituška, in kakšen igralec sem bil potem, a? (dvignivši se, se opre ob roko šepetalca). Kam je prešlo vse to, kje so sedaj tisti časi? Moj Bog! Ako pogledam sedaj v to jamo — pa se spomnim vsega! Ta-le jama mi je pojedla petinštirideset let življenja in to kakšnega življenja, Nikituška! Sedaj grem v to jamo in vidim vse do poslednje črtice kakor tvoj obraz. Zanos mladosti, vera, prah, ljubezen žensk! Ženske, Nikituška!

Nikita Ivanič. Čas je, Vasil Vasiljič, da greste spat.

Svetlovidov. Ko sem bil še mlad igralec, ko sem šele začel zahajati na oder, dobro se spominjam, se je zaljubila vame ena radi moje igre... Krasna, lepe rasti kakor topola, mlada, nedolžna, čista in plamteča kakor poletna zarja. Pod pogledom njenih modrih oči, pri njenem prelestnem nasmehu ne mogla bi se ustavljati nobena moč. Morski valovi se razbijajo ob kamenje, toda ob valove njenih kodrov so se razbijale skale, ledene skrili, snežene gruče! Spominjam se, stal sem pred njo, kakor stojim sedaj pred teboj... Bila jo krasna to pot kakor nikdar; gledala me je tako, da tega pogleda ne pozabim niti v gomili... Ljubezen, pamet, odsev mladosti! Pijan ljubezni, presrečen, sem se zgrudil pred njo na kolena,

prosil jo sreče . . . (nadaljuje z zamolklim glasom). A ona . . . ona mi reče: zapustite oder! Za-pu-sti-te o-der! . . . Ali razumeš? Ona je mogla ljubiti igralca, ni pa mogla postati igralčeva žena! Spominjam se, ta dan sem igral . . . Uloga je bila podla, šaljiva . . . Igral sem ter začutil, kako se mi odpirajo oči . . . Takrat sem spoznal, da ni nikake svete umetnosti, da je vse le sleparstvo in prevara, da sem jaz suženj tuje lenobe, glumač, slepar! Takrat sem spoznal občinstvo! Od tega časa nisem verjel ni ploskanju, ni vencem, niti navdušenju . . . Da, Nikituška! On mi je ploskal, kupoval za srebrnjak mojo fotografijo, toda jaz sem njemu tujec, jaz sem zanj le — blato . . . Radi slavohlepja išče on znanja z menoj, noče pa se ponižati toliko, da bi mi dal za ženo svojo sestro, svojo hčer . . . Ne verjamem mu več! (omahne na stolec). Ne verjamem!

Nikita Ivanič. Vi ne poznate hlimbe, Vasil Vasiljič! Celo mene ste pripravili v strah . . . Pojdiva domov, bodite velikodušni!

Svetlovidov. Spregledal sem takrat, in dokaj me je stalo to spregledanje, Nikituška! Po tem dogodku, po izgubi te device sem se začel brezmiselno klatiti okrog, živeti brez ozira v bodočnost . . . Postal sem glumač, vznemirjal ljudem možgane, in glejte, kakšen umetnik sem bil! Nato sem zakopal svoj talent, obrabil in nalomil si svoj jezik, izgubil obraz in podobo . . . Požrla in pogoltnila me je ta črna jama! Tega nisem čutil poprej, toda danes, ko sem se zbudil, sem se ozrl ter videl za seboj osemindeset let. Šele sedaj sem zagledal starost! Izpeta je pesem! (jokaje). Izpeta je pesem!

Nikita Ivanič. Vasil Vasiljič! Moj oče, ljubček . . . Nu, pomirite se! . . . O Bog! (kriči). Petruška! Jegorka!

Svetlovidov. A vendar kakšen talent, kakšna moč! Ti si ne moreš predstaviti, kakšna dikcija, koliko čuvstev in miline, koliko strun . . . (udari se po prsih) je v teh prsih! Kar zadušil bi se človek! . . . Starec, ti poslušaj . . . čakaj, daj mi priti k sapi . . . Evo nekoliko iz »Godunova«:

»Duh Groznega je mene posinovil,
iz groba mi ime Dimitrij dal,
in okrog mene narode je spuntal
in princa Borisa mi žrtvoval.
Jaz carjevič sem. Dosti! Sram me je,
da bi ponižal se pred to Poljačko! . . .«

A, slabo? (živo). Čakaj, evo še iz »Kralja Lira« . . . Razumeš, črno nebo, dež, grom — rrr! . . . blisk — žžž! . . . razsvetli vse nebo, in tukaj:

»Huduj se veter! Duj, da se razpočiš!
 Prepadi vóð, razlijte se viharo,
 zalijte stolpe z vetrnicami!
 In vi žvepleni, nagli ognji vi,
 glasniki groma in njegovih strel,
 ki hraste ruvate, le sèm, le sèm
 na glavo sivo mojo! Grom nebeški,
 razdirajoči, ti razbij ves svet,
 razdrobi zemljo tolsto mi namah,
 razmeči seme kar na vse vetrove,
 ki nehvaležne té rodi ljudi! . . .«

(Nestrpljivo.) Urno podajte besede šaljivca! (Zacepèta z nogami.)
 Izreci urno bosede norčeve! Jaz ne utegnem!

Nikita Ivanič (igraje ulogo norca). »Kaj, boter. Jaz si mislim,
 da je bolje sedeti pod streho nego izprehajati se po dežju. Zares,
 ded, rajši bi se spravili s svojimi hčerkami. V takšni noči se raz-
 umniku in bedaku godi slabo!«

Svetlovidov.

»Rujovi z vso močjó!
 Le pihaj, lij in grmi in pa žgi!
 Naj se ne smilim ti! Saj veter, grom
 in ogenj, dež -- to niso hčere moje!
 O, ne očitam vam okrutnosti:
 Kraljestva nisem vam izročil živ,
 in nisem rekel, da ste deca moja . . .«

Sila! Talent! Umetnik! Še nekaj . . . še nekaj takšnega . . .
 veselega na stare dni . . . Na priliko (pri tem se spusti v smeh) iz
 »Hamleta!« Nu, jaz pričnem . . . Kaj neki bi? A, evo kaj . . . (igraje
 Hamleta). »Oh, glejte sviralca na piščalko! Daj mi svojo piščalko!
 (Nikiti Ivaniču). Zdi se mi, da se nekoliko preveč pehate za menoj.«

Nikita Ivanič. »Verjemite, princ, vsega tega je kriva moja
 ljubezen do vas in moja vdanost do kralja.«

Svetlovidov. »Jaz nekaj ne razumem povsem. Zasviraj mi
 nekaj!«

Nikita Ivanič. »Ne morem, princ.«

Svetlovidov. »Stori mi to uslugo!«

Nikita Ivanič. »Zares, ne morem, princ!«

Svetlovidov. »Sviraj, radi Boga!«

Nikita Ivanič. »Ha, jaz nikakor ne znam svirati na piščalko.«

Svetlovidov. »To pa je tako lahko, kakor lagati. Vzemi
 piščalko tako, priloži jo k ustom, prste položi semkaj — in zasviraj!

Nikita Ivanič. »Jaz se tega nisem učil.«

Svetlovidov. »Sedaj pa sodi sam: za koga ti mene smatraš? Ti hočeš svirati na moji duši, pa še ne znaš zasvirati niti trohice na tej piščalki. Mar sem jaz slabši in preprostejši nego ta piščalka? Smatraj me, za kar ti je drago; ti me moreš celo mučiti, ne pa se igrati z menoj!« (Smeje se in ploska) . . . Bravo! Bis! Bravo! Kakšna je to za zlodeja starost! Nikake starosti ni; vse je le budalost, bedarija! Moč mi sili iz vseh žil kakor voda v vodometu — to je mladost, svežost, življenje! Kjer je talent, Nikituška, tam ni starosti! Ves zbehan sem postal, Nikituška! Počakaj, daj mi priti k zavesti . . . O Gospod, moj Bog! A zdaj poslušaj, kakšna nežnost in finost, kakšna godba! Pst . . . Tiho!

»Tiha ukrajinska noč,
jasno nebó je, zvezde gorijo.
Svoje dremote prikriti ni moč
zraku prosojnemu. Komaj šumijo
topol srebrni listi . . .«

(Čuje se ropot odpirajočih se vrat). Kaj je to?

Nikita Ivanič. Ha, bržkone sta Petruška in Jegorka prišla . . . Talent, Vasil Ivanič! Talent!

Svetlovidov (kriči, obrnivši se proti oni strani). Semkaj, sokola moja! (Nikiti Ivaniču). Pojdiva se oblačit! Nikake starosti ni; vse to je le budalost, bedastoča . . . (veselo se smeje). Čemu se jočeš? Dobri moj tovariš, čemu si se spustil v jok? Ej, to ni dobro! Ej, to nikakor ni dobro! Nu, nu, starec ne bodi takšen! Čemu si tako otožen? Nu, nu . . . (objame ga skozi solze) Ni treba jokati . . . Kjer je umetnost, kjer je talent, tam ni starosti, ni samote, ni bolezní, in tudi smrt je za polovico manj strašna . . . (joče se). Ne, Nikituška, izpeta je že najina pesem . . . Kakšen je moj talent? Izžeta limona, zatič, rjast žrebelj, a ti — stara gledališka podgana, šepetalec . . . Pojdiva! (Gresta). Kakšen je moj talent? V resnih igrah sem prikladen samo za spremstvo Fortinbrasa . . . da, tudi za to sem že prestar . . . Da . . . Ali se še spominjaš onih vrst iz »Otella«, Nikituška:

»In zbogom, mir, ti zadovoljnost, zbogom!
in zbogom, pernate vé vojske naše
in boji vi ponosni, v kterih se
za hrabrost smatra čestilakomnost . . .
Vse zbogom, vse! Rezgetajoči konj,
trompete zvok in bobnov glasni grom,
piščalke žvižg in prapor carski svetli,
vsa slava, vsi triumfi, vse veličje
in burni bojni hrup — vse zbogom, zbogom! . . .«

Nikita Ivanič. Talent! Talent!
Svetlovidov. Ali še to:

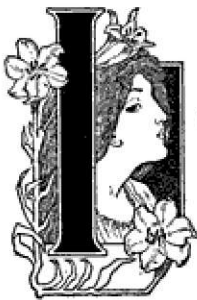
»Iz Moskve ven! Sem jaz ne pridem več.
Bežim, bežim naprej, po svetu pojdem iskat,
kje našlo bi mirú užaljeno srce!
Kočijo dajte, kočijo! . . .«

(Otide z Nikito Ivaničem.)

(Prevedel Peter Miklavec-Podravski.)

Tendenčnost v Ibsenovih spisih.

Očrtal E. K.

n zopet se je, kakor že večkrat, glasneje in glasneje začel razlegati klic: »Umetnost umetnosti« — »l' art pour l' art«. Deviza je to, ki se ji ne more odrekati velika, nekako čarovno-sugestivna moč, ki pa je vendar dokaj prazna beseda, prazna že zaradi tega, ker je njena zahteva neizvedljiva. Zlasti jasno je to v literaturi, ki je širšemu občinstvu izmed vseh umetniških panog najbolj razumljiva. Dosledno izvajanje tistega gesla bi bila smrt lepe književnosti, ker bi morala, strogo slede oni puritanski zapovedi, postati enostavno igračkanje z besedami. Nobena umetnost ne more izhajati s samimi oblikami, temveč potrebuje snovi; materija, ki jo more rabiti literatura, pa je živa, in dih življenja je vedno tendenčen.

Perhoresciranje vsake tendence v leposlovju je vobče fikcija. Najodločnejši zagovorniki samosvoje umetnosti so v istini samo nasprotniki take tendence, ki nji im ne prija, lastnim mislim pa vendar ne morejo izbegniti, a kjer je misel, je tudi tendenca. Brez misli je literatura sploh nemogoča. Poudarjanje čuvstev ne dokaže in ne ovrže ničesar; kadar je čuvstvo izraženo z besedo, nastane misel.

Med aktivnimi literati ne razločujemo takih, ki pišejo tendenciozno, in takih, ki bi delovali brez tendence, temveč: take, ki priznavajo, da je tendenca element leposlovja, pa take, ki ta nazor pobijajo, a jo v praksi vendar rabijo. Literarni velikani: Tolstoj, Zola, Hauptmann, Sienkiewicz, stoje v prvem taboru; Ibsen, ki mu nameravam posvetiti nekoliko študije, ni le umetnik, temveč v vseh svojih spisih se pokazuje tudi praktičnega filozofa, odločnega propagatorja svojih idej.